

Genius loci

(Pompeji 1990/1.)

A Harmadkor szép csendesen véget ért, a Tiszatáj talán sohasem kapja vissza régi fényét — ebben a művészeti vákuumban indult útjára a Pompeji. Ez a lap, mely az irodalom, művészet és bölcsélet összefüggéseit, harmóniáját, gondolati egységét hirdeti — nemcsak indáit növeszti, de gyökereit is kutatja. A „tudás és szépség” nevében keresi forrásait; kapcsolódni akar a hagyományokhoz, hogy azokat feldolgozva, s az újdonságokat beépítve, egykor maga is annak része legyen. A Pompeji bevalótt célja a „városát szerető polgári közönség” feltámasztása, visszatérés a lokálpatriotizmus egy teljesebb, igényesebb, emberibb formájához. E cél azonban nem jelent belterjességet. A „genius loci” tisztelete nem jár együtt valamiféle „birtokon belülségi” kialakulásával, a szerkesztés egyedüli szempontja a minőség. A város szeretetének szelleme csak közeg a kultúra darabkáinak befogadásához — ennek kell szorosabbra fűzni az író-gondolkodó és az olvasó kapcsolatát. Ennyivel több és ennyivel árnyaltabb a Pompeji, mint volt annak idején a Harmadkor.

A teljességre való törekvés nélkül szeretnék néhány írást kiemelni a lapból. Lengyel András Város és hagyomány (Vázlat a „szegediség” kérdésköréről) című munkája akár a Pompeji törekvéseinek kvintesszenciája is lehetne. A szerző először a hagyomány fogalmát, tartalmát igyekszik meghatározni. Tamás Gáspár Miklós Vázlat a hagyományról című tanulmányára támaszkodva Lengyel András ismerteti a szegedi hagyományok kialakulásának főbb korszakait, beépülésük folyamatát, a hagyományok legfontosabb forrásait. Még korábban mindig volt olyan réteg vagy csoport, mely a „szegediséget” továbbvitte, s a nemzedékek összekapcsolódása együttjárt a hagyományok átörökítésével is, addig az utóbbi időben a genius loci mintha elvesztette volna erejét. Mi az oka a folyamat megszakadásának? Vajon a fiatalok nem tudják, vagy nem akarják ezeket a hagyományokat magukénak tekinteni? Lengyel előtárja a „szegediség” elskélyesedésének lehetséges magyarázatait; de hogy mennyire nem lehet mindenért a külső körülményeket okolni, az kiderül a tanulmány zárószóiraiból is: „Szeged múltja oly gazdag, született itt annyi, s oly sokféle nagy teljesítmény, hogy annak, aki kíváncsi rá, sok és sokféle inspirációt tud adni. (...) Hogy mit értünk meg belőle, csak rajtunk, erőfeszítéseinken múlik.”

Témaválasztásában némileg hasonló jellegű József Brodskij Leningrád című műve. Leningrád a világ egyik legfurcsább városa. Alapításával Nagy Péter „ablakot kívánt nyitni Európára”, egyedüli európai város volt egy hatalmas ázsiai birodalomban. Hiába a legkiválóbb építészek, a gondos, gyönyörű mérnöki munka, a gyökértelenségből, idegenségből fakadó (Puskin óta ismert) skizofréria a város egész

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSÉLET

történetére rányomta bélyegét. Pétervár sokáig európaibb akart lenni mindenki másnál, de a csillogó felszín alatt stílusok, eszmék, fanatizmusok zavaros vegyülete kavargott. József Brodskij tanulmányának erőssége a hiteles tényanyagon kívül a téma emocionális megközelítése. Az érdekes gondolatmenetet időnként annak a Pétervár-Leningrádnak a képe szakítja meg, mely egyszerre volt a jövőtlen csinovnyikok, korlátozott bolsevikok és a művészetek, mindenekelőtt az irodalom városa.

Láng Zsolt nevét jól ismerhetjük már a Harmadkorból. Kistérségi krémtörténetek című novellája ezúttal is igazi telitalálat. Láng művének hősei olyan diákok, „... akik öreg felnőttek voltak diáktársaik között, és furcsa kamaszok a felnőtt birodalomban”. Alakok, kikben keveredik a valóság és az irrealitás, mint ha a serdülők halálosan komoly tödítésaiából léptek volna elő. Az abszurd azonban nem valahonnan kívülről jön — magukból fakad, és a legváratlannabb pillanatokban jelenik meg. Az egyik szereplő, Melinda például „... csendes, szófogadó (...), aki csupa jelesekkel vitt haza szüleinek...”, semmi különös, ám az év végi tornaünnepélyen „... a zárógyakorlat egyik bonyolult kombinációjában Melike fennragadt a levegőben, s mintegy fél méternyire a tálajtól, húsz percig kapálózott, mely idő bőségesen elég volt ahhoz, hogy minden összeomljon...”. Ez a váratlan összeomlás a legfőbb összekötő a történetek között — tragikomikus robbanóanyag. Láng Zsolt képes megtalálni azt az ösvényt, mely az olvasót úgy vezet végig a szövegen, hogy a lehetséges valóságot, mint tényt fogadja el — fantáziája szuggesztív, meseteri.

A Pompeji szerzői között ott találjuk még Nádas Pétert, Darvasi Lászlót, Szilasi Lászlót, Horváth Elemért, Tompa Gábert, Szigeti Csabát. A versek közül Ladik Katalin és Solymosi Bálint költeményei emelkednek ki. Cs. Gyimesi Éva tanulmányán érződik az alapos munka, de kisérté tudalekossá, túlértelmezővé sikeredett. Igen érdekes és színvonalas viszont Laczkó Sándor interjúja Vajda Mihálylyal, és Szajbely Mihály Bécsi levelek című írása. A Pompeji erje koncepciójában és célkitűzéseiben van. Már nevével is a klasszikus, a hagyományos befogadást igénylő, összekapcsolva azt az új kultúrával; mint ahogy Pompeji sem csak a pusztulást jelenti, hanem a művészetek, a szépség időtlen kisugárzását.

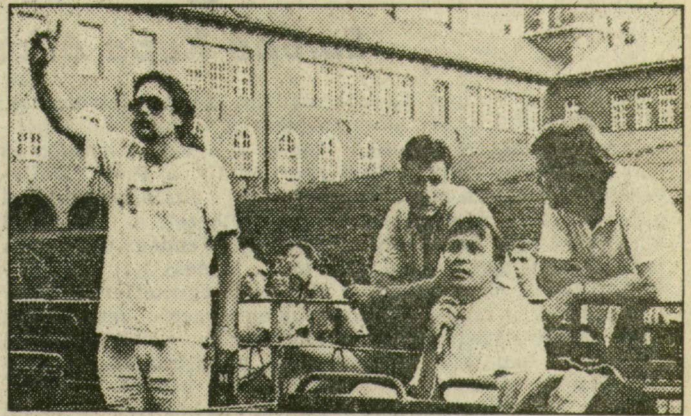
Fülöp Sándor

Kezdődik a szabadtéri

Ma este: Hunyadi László

Ma este megkezdődik a szabadtéri játékok magyar évadja. Erkel: Hunyadi Lászlója klasszikus „nyílt színi” darab, a Dóm téren is számtalan alkalommal színre hozták. A mostani közreműködők többsége nem először találkozik a feladatával. A legutóbbi itteni előadásokon is Pál Tamás vezényelt, Misura Zsuzsa volt Szilágyi Erzsébet, Gyimesi Kálmán Cillei és Vámosy Éva Mátyás. Németh József és Molnár András itt ugyan debütálnak a műben, de Pesten sokszor énekeltek már Gara nádort, illetve Hunyadi Lászlót. Daróczy Tamás is föllépett már a darabban: Pesten a címszerepet éneklí — ezúttal a másik László, a király lesz.

Hozzájuk képest „újjon” a darabban Iván Ildikó (Gara Mária), a rendező Nagy Viktor, valamint a két tervező: Csikós Attila (díszlet), Rátkai Erzsébet (jelmez). Közülük kettője beszélgettünk a premier előtt.

A Hunyadi vezérkara: középen mikrofonnal Nagy Viktor rendező, tőle jobbra Csikós Attila díszlettervező.

Csikós Attila „Szeretem a nagy léptéket”

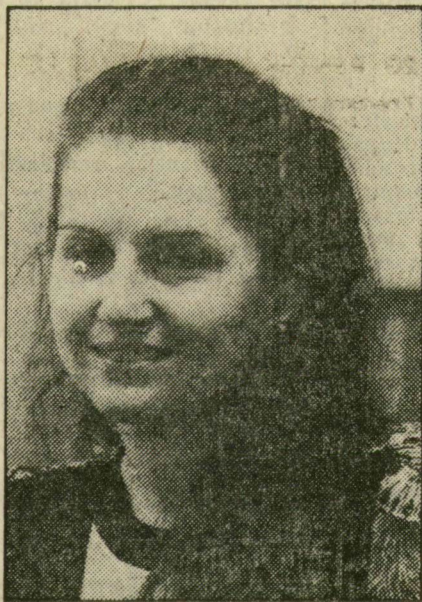
— A színpadon hatalmas, súlyos falak, vaskos gerendák. Minden sötét: szürke és barna. Az építmény kissé eltér az úgynevezett hagyománytól...
— A Dóm téren egyik lehetősége a díszlettervezőnek, hogy a színpadon tovább építi a neobarokk templomot. Ezen az úton Varga Mátyásnak voltak széperedményei. Most is elő lehetett volna venni az ő régi díszletét, Nagy Viktor rendezővel azonban másfajta vízióink voltak a darabról. A három felvonás három magyar városban játszódik:

Temesváron, Nándorfehérvárott és Budán. Egy középkori magyar vár elsősorban nem „szépészeti alkotás”, hanem katonai létesítmény volt. Erődt. Ezt a monumentalitást, tömszerűséget szerettem volna megfogalmazni. Ez a darab egy véres, XV. századi gyilkosság sorozat! Nem lehet olyan keretben eljátszani, mintha a XIX. századi képes krónika lenne! A világos szín, a palotás, meg a szerelem csak 15 perc az egészből, a többi dráma. Ebben a komor légkörben szép igazán a szerelem, s a pa-

lotás. Nem véletlen, hogy a darabban végig éjszaka van. Csak egyetlenegyszer van hajnal, de az is kivégzésre virrad...
— Ön dolgozott már itt, a téren, s nagy sikert aratott a Margit-szigeten az Aida díszletével. Vonzódik a szabadtérhez és a nagy méretekhez?
— Ennek a színpadnak olyan tragikusan szép a léptéke! Én építész-tervező vagyok, s talán ezért is izgatnak az ilyen sokrétű, építészeti feladatok. Ennek a színpadnak az a titka, hogy régebben kell felépíteni a

színteket. Hiába van a színen 400 táncos, ha a hátuk mögött nincs megemelve, csak az első sort látja a közönség. Egyébként engem mindig nagyon izgatott az opera. Talán, mert olyan öntörvényű műfaj. Csak a zenéből lehet kiindulni, ahhoz kell igazítani mindent. Egy prózai darab sokkal több variációra ad alkalmat, abból lehet húzni, szövegeket átcsoportosítani. Itt viszont a textus adott, elképzelhetetlen, hogy egy rendező sajátos kénye-kedve szerint átszabja Mozartot! (márok)

Iván Ildikó „Ha egy kis örület is van, az jó”

Nagy László felvételei

A szép ifjú Gara Mária.

Jogilag két, ténylegesen egy éve nem szegedi énekesnő Iván Ildikó. A fiatal koloratúrszoprán két esztendője nyáron, megnyert egy stuttgarti énekversenyt. Ennek eredményeképpen különböző nyugatnémetországi operaházakba hívták, de az 1988–89-es évadban — vendégként — még Szegeden is énekel. Mi történt azóta?

— A verseny óta a bonni operaházban van szerződés, de énekeltem másutt is. Stuttgartban felléptem néhány koncerten, operát nem énekeltem, mert főleg Wagner volt műsoron, és az nem az én hangom világom. A bonni intendánsnak az a szándéka, hogy felépítsen egy fiatalokból álló társulatot, és lehetőséget adjon nekik, jó rendezőkkel, jó karmesterekkel dolgozni. Sok szerepet megtanulhattunk, olyan darabokban, amelyek a repertoáron voltak, de az ember nem volt rá kitudve. Ilyenkor aztán készen állt, hogy ha valamelyik szereplő megbetegedik — beugorjon helyette. Nekem óriási szerencsém volt, mert adódott egy lehetőségem. A Szöktetés a szerájból Konstanzáját megtanultam, de nem énekeltem soha színpadon. Az egyik előadásra egy olasz énekesnő lemondta. Akkor szóltak nekem: ha már énekeltem a szerepet, akkor beugorhatok. Azt gondoltam, nem fontos tudniuk, hogy én még nem énekeltem a szerepet.

— Azt majd utána ráérsz közölni...
— Így is történt! Szerencsére szépen sikerült az előadás, aztán utána

bevallottam a művészeti titkárnak, hogy ez bizony nekem abszolút premier volt. Mire mondták is, hogy ha ezt tudják, akkor nem mertek volna felkérni. Itthon is, de kint különösen kell vállalni a rizikót, ha valaki előre akar lépni. És másnap már kaptam is egy felkérést egy másik városból, hogy énekeljem el Konstanzáj az egy héttel későbbi premieren. Ott aztán az elmúlt másfél évben tizenkétszer énekeltem a szerepet...
— Pesten viszont nemigen láttam a nevedet...
— Az Operaház két utolsó vezetésétől mindig kaptam konkrét ígéreteket, de ezekből nem sok valósult meg. Gregor Józseffel is beszéltem róla, hogy Szegedre esetleg Rigolettóra jövök, de végül ez a „Gilda is kútba esett”. Itthon nekem egyre nehezebb lesz...
— Gara Máriát még nem énekelted, és talán kissé líraibb ez a figura, mint eddigi szerepeid. Nem koloratúrszoprán.

— De, az! A szerep igen magas fekvésű. S ha nincs benne és benne esetleg olyan irtózatosan magas hangok — azért koloratúrszopránt kíván. Ő egy ártatlan kislány, és amiket én eddig énekeltem, azok bonyolultabb figurák voltak ennél...
— És ahhoz képest, amilyen te vagy?
— Ahhoz képest is. Én szeretem a sokrétű szerepet: ha van benne líra, van benne dráma: ha egy kis örület is van, az a legjobb, mert azt lehet igazán eljátszani. Am, nem árt néha ilyen szerep is, mert ez egy kicsit összetart engem. Az a bajom ugyan, hogy engem a szerepek elvisznek, az alakítás néha kárára van a szép,

fegyelmeztet éneklésnek. Néha egy szerep úgy elragad, hogy az a hangadás rovására megy. Egyébként Máriát is szeretném egy kicsit színebbé tenni. Például az utolsó jelenetnél, a börtönben, ahol megszólalok, valamivel drámaibb hangot akarok megütni. Az esküvő Cabalettában kértem Pál Tamást: mondja meg: milyen díszítéssel szokták ezt énekelni. Ő azt felelte: ne törődj vele, énekelj el a te saját díszítésségeddel! Csináljuk meg a saját Hunyadinkat.

— Terveid?
— Bonnban a Rigolettóval nyitunk. Egyelőre két előadásra vagyok kitudve, de a többin is „tartalék”, úgynevezett cover vagyok. S mivel a váltótársam ugyanaz az énekesnő, aki annak idején Konstanzáj lemondta, nagyon reménykedem... Utána egy modern darab következik, majd decemberben egy nagy feladat, Richard Strauss: Ariadne Naxosban című operájában Zerbinettát fogom énekelni két alkalommal. Ez a koloratúrirodalomnak az Éj királynője mellett a legnehezebb szerepe. Én annak idején Bonnban Edita Gruberovával hallottam. Akkor odamentem hozzá, és kértem, hogy tanítsa nekem ezt a szerepet. Sajnos, nem voltam elég bátor, ezért csak egy héttel maradt, de hát így is nagyon sokat profitáltam a közös munkából.
— Szegedi jövőről beszélhetünk-e?
— Eddig még semmilyen felkérést nem kaptam, de ismerik a címetem, és a telefonszámomat...
— Az operagálán mit énekel?
— Gounod: Rómeó és Júliájából az I. felvonásbeli keringőt.

M. T.

Jelenet a próbáról: középen Daróczy Tamás (V. László) és Molnár András (Hunyadi László).